

УДК 504.03:316.4

**ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ
УКРАЇНИ**<http://orcid.org/0000-0002-3675-8652>

Александрова Раїса Ананіївна, к. т. н., доцент, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь, aleksraan@gmail.com

Дробязко Марія Володимирівна, студентка ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Aleksandrova Raisa, Ph.D., Associate Professor, SHEU “Pryazovskyi State Technical University”, m. Mariupol

Drobiazko Mariia, student, SHEU “Pryazovskyi State Technical University”, m. Mariupol

R. Alexandrova, M. Drobiazko. Ecological and economic aspects of the quality of life of the population of Ukraine.

The analysis of еколого-економических aspects of quality of life of population of Ukraine is given in the presented article. The main environmental problems are listed. Emissions of pollutants by stationary (38%) and mobile (62%) sources of pollution are analyzed. It is proved that environmental contamination is associated with technogenic, eco-destructive processes, which lead to a sharp increase in respiratory diseases, cancer, cardiovascular, circulatory and endocrine systems, gastrointestinal diseases, congenital anomalies and cause additional economic costs. Currently the environmental situation in Ukraine is unfavorable, which negatively affects the quality of life for population. The Dnieper region where 724 thousand tons of emissions get into the atmosphere, Donetsk with 918 thousand tons and Zaporozhye with 194,000 tons are the most polluted regions of Ukraine, that is why there are more citizens with cardiovascular and oncological diseases here. Chernivtsi, Transcarpathian, Volyn and Ternopil regions are the most environmentally friendly, therefore the average life expectancy there is the largest in the country (up to 73 years). Transcarpathian region has the most favorable ecology in Ukraine, with less wastewater into rivers and less level of cancer. The average life expectancy in Ukraine has been traced by years. Despite its decline from 1990 to 1995 from 70.9 years to 66.8 years, in 2016 the average age was 71.6 years, that is increased by 3.9 years (the highest life expectancy in the world is 89.5 years). Thus, we can consider that environmental problems are an important and integral component of the quality of life for population. Some suggestions have been made to improve the quality of life: in the sphere of ecology (making the ecology profitable) and natural and climatic conditions (more rational use of natural resources). It has been emphasized that Ukraine is rich in natural and climatic resources, which creates conditions for a potential improvement in the quality of life for population.

Александрова Р. А., Дробязко М. В. Еколого-економічні аспекти якості життя населення України.

У представленій статті даний аналіз еколого-економічних аспектів якості життя населення України. Перелічені основні екологічні проблеми. Проаналізовано викиди забруднюючих речовин стаціонарними (38%) та пересувними (62%) джерелами забруднення. Доведено, що забруднення навколишнього середовища пов'язане з техногенними, екодеструктивними процесами, що призводить до різкого збільшення захворювань органів дихання, онкологічних, серцево-судинних, кровоносної та ендокринної систем, хвороб шлунково-кишкового тракту, вроджених аномалій та спричиняють додаткові економічні витрати. У теперішній час екологічна ситуація в Україні є несприятливою, що негативно впливає на якість життя населення. Найбільше забрудненими областями України є Дніпропетровська обл., де викиди в атмосферу становлять 724 тис. т., Донецька - 918 тис. т., Запорізька - 194 тис. т., і тому тут більше хворіють на серцево-судинні та онкологічні захворювання. Найбільш екологічно чистими є Чернівецька, Закарпатська, Волинська та Тернопільська області, тому середня тривалість життя є найбільшою в країні (до 73 років.). У Закарпатській області найбільш сприятлива екологія в Україні, менше стічних вод потрапляє в річки і рівень онкологічних захворювань тут нижчий, ніж в інших областях. Простежена середня тривалість життя в Україні за 70 років. Незважаючи на її зниження з 1990 по 1995 роки з 70,9 років до 66,8 років, в 2016 році середній вік становив 71,6 років, тобто збільшилася на 3,9 роки (в світі найвища тривалість життя 89,5 років). Таким чином, можна вважати, що екологічні проблеми є важливим і невід'ємним компонентом якості життя населення. Внесено деякі пропозиції щодо поліпшення якості життя: у сфері екології (зробити екологію рентабельною) і природно-кліматичних умов (більш раціонально використовувати природні ресурси). Підкреслено, що Україна багата на природно-кліматичні ресурси, що створює умови для потенційного підвищення якості життя населення.

Александрова Р. А., Дробязко М. В. Эколого-экономические аспекты качества жизни населения Украины.

В представленной статье дан анализ эколого-экономических аспектов качества жизни населения Украины. Перечислены основные экологические проблемы. Проанализированы выбросы загрязняющих веществ стационарными (38%) и передвижными (62%) источниками загрязнения. Доказано, что загрязнение окружающей среды связано с техногенными, экодеструктивными процессами, что приводит к резкому увеличению заболеваний органов дыхания, онкологических, сердечно-сосудистой, кровеносной и эндокринной систем, болезней желудочно-кишечного тракта, врожденных аномалий и вызывают дополнительные экономические расходы. В настоящее время экологическая ситуация в Украине является неблагоприятной, что негативно влияет на качество жизни населения. Наиболее загрязненными областями Украины являются Днепропетровская обл., где выбросы в атмосферу составляют 724 тыс.т., Донецкая – 918 тыс.т., Запорожская – 194 тыс.т., поэтому здесь больше болеют сердечно-сосудистыми и онкологическими заболеваниями. Наиболее экологически чистыми являются Черновицкая, Закарпатская, Волынская и Тернопольская области, поэтому средняя продолжительность жизни является самой большой по стране (до 73 лет). В Закарпатской области наиболее благоприятная экология в Украине, меньше сточных вод попадает в реки и уровень онкологических заболеваний здесь ниже. Прослежена средняя продолжительность жизни в Украине по годам. Несмотря на ее снижение с 1990 по 1995 годы с 70,9 до 66,8 лет, в 2016 г. средний возраст составил 71,6 лет, т. е. увеличился на 3,9 года (в мире самая высокая продолжительность 89,5 лет). Таким образом, можно считать, что экологические проблемы являются важным и неотъемлемым компонентом качества жизни населения. Внесены некоторые предложения по улучшению качества жизни: в сфере экологии (сделать экологию рентабельной) и природно-климатических условий (более рационально использовать природные ресурсы). Подчеркнуто, что Украина богата на природно-климатические ресурсы, что создает условия для потенциального повышения качества жизни населения.

Постановка проблеми. У сучасному світі при швидкому розвитку наукових і технічних галузей, зростанні населення, відбувається деградація природного середовища під впливом антропогенних факторів, що формують якість життя (ступінь задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб людини) і стан здоров'я населення. В останні десятиліття екологічна проблематика стала предметом широкого обговорення і всебічного вивчення в силу того, що стан і проблеми навколишнього середовища є важливим і невід'ємним компонентом якості життя, у взаємозв'язках з ним, а також зі здоров'ям населення.

Економічний аспект цієї проблеми полягає в тому, що взаємодіючи з природою, людина намагається зробити своє життя більш комфортним і матеріально забезпеченим, а це, в свою чергу, обумовлює збільшення виробництва необхідної продукції промисловості та сільського господарства і спричиняє необмежене використання різноманітних природних ресурсів. В свою чергу, виробництво продукції пов'язане з утворенням відходів, які попадають в навколишнє середовище і забруднюють його, а людина – це складна матеріально-енергетично-інформаційна система і зміна будь якого з тисяч параметрів може серйозно погіршити фізіологічні функції організму людини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед дослідників навколишнього середовища та еколого-економічних аспектів якості життя населення потрібно відзначити наступних науковців: Тархов П.Г., Царенко А.М., Волошин В.С., Задорожний Б.В., Веклич О., Макарова Н.С., Гармідер Л.Д., Агаркова Н., Гловацька Н., Лазуренко С., Огурцов А.П. та інші. Незважаючи на широкий комплекс досліджень щодо проблем та перспектив діяльності в напрямку поліпшення екологічної ситуації в Україні, потребують подальшої розробки питання подолання проблем забруднення навколишнього середовища та забезпечення безпечного, комфортного та здорового життя населення.

Метою статті є дослідження стану екології України та її впливу на деякі складові якості життя населення: тривалість життя та взаємозв'язок захворювань з несприятливими екологічними факторами.

Результати дослідження. Екологічна ситуація в Україні є вкрай несприятливою, що негативно впливає на якість життя населення.

Головні екологічні проблеми України:

- забруднення водних ресурсів;
- забруднення повітря;
- скорочення тваринного і рослинного світу;
- проблема сміття і побутових відходів;
- наслідки Чорнобильської катастрофи;
- проблема незаконної забудови берегів річок, озер і морів.

Згідно зі стратегією державної екологічної політики України на період до 2020 року, першопричинами екологічних проблем в Україні є перш за все незадовільна структура економіки з переважаючою часткою ресурсо та енергоємних галузей, негативний вплив яких був посилений переходом до ринкових умов, та зношеність основних фондів промислової і транспортної інфраструктури. Незадовільною є також існуюча система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання та використання природних ресурсів, відсутність чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій; недостатня сформованість інститутів громадянського суспільства; недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку [1].

Рівень забруднення навколишнього середовища залишається дуже високим. За даними державної статистичної звітності 2016 року, основними забруднювачами атмосферного повітря є підприємства переробної і добувної промисловості та підприємства електро- і теплоенергетики. 62% загального обсягу викидів забруднюючих речовин, що надходять в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення. Викиди забруднюючих речовин пересувними джерелами становлять 38 % загальної кількості викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

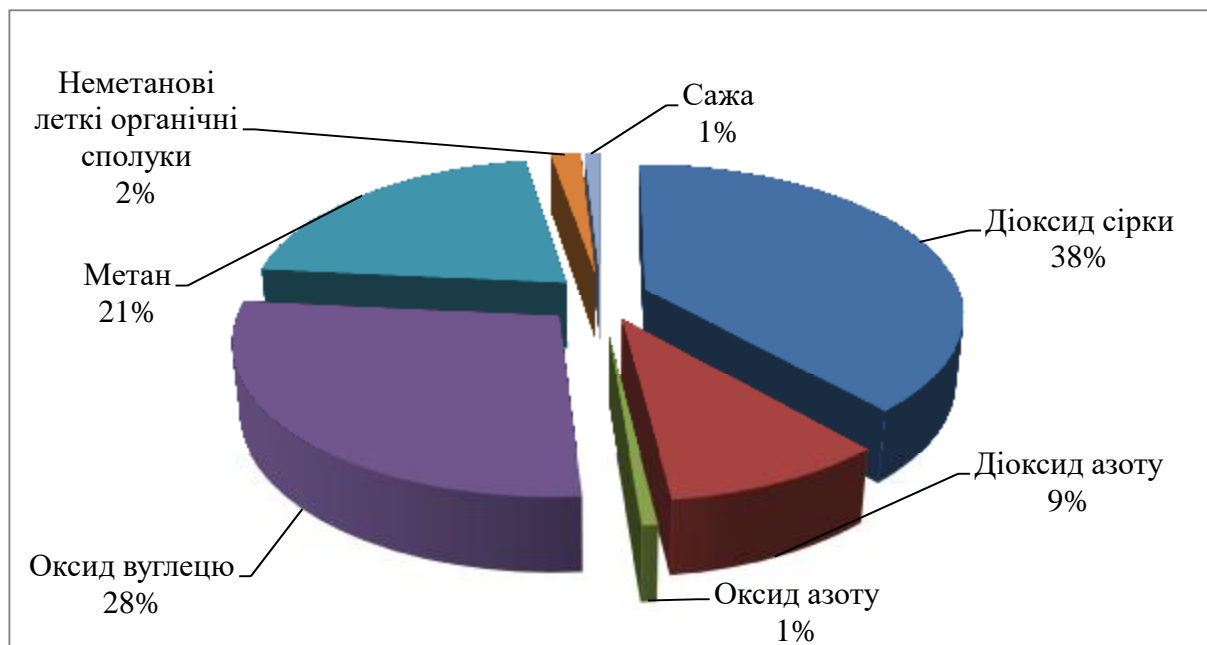

Рис. 1. Викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення.

Згідно рис.1 до найбільш забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, належать діоксид сірки – 38%, оксид вуглецю – 28% та метан – 21%, а найменші викиди – оксиду азоту (1%), сажі (1%) та неметанові леткі органічні сполуки (2%).

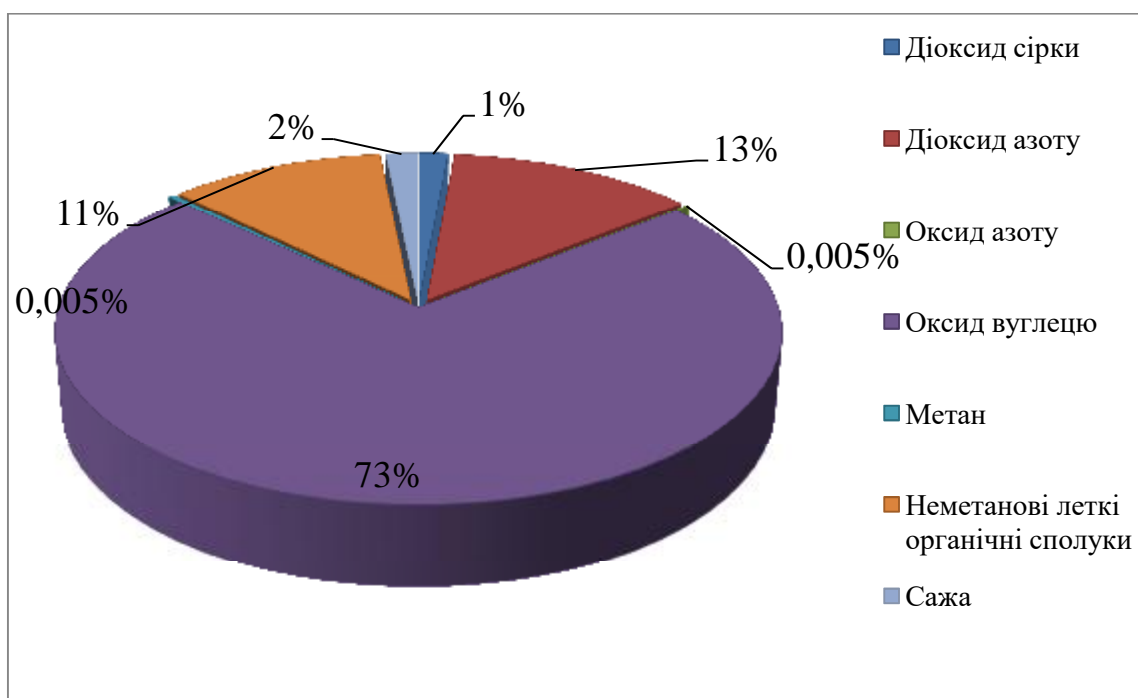

Рис.2. Викиди забруднюючих речовин пересувними джерелами забруднення.
*Джерело: Державна служба статистики України [2]

Таким чином, відповідно рис. 2, до найбільш забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря пересувними джерелами, належать оксид вуглецю – 73% та метан – 21%, а найменші викиди оксиду азоту – 0,005%, діоксиду сірки – 0,005%, сажі – 2%.

До головних екологічних проблем України належить також проблема сміття і побутових відходів. Це підкреслив міністр екології України. Кількість сміття в Україні зростає з року в рік, «це пояснюється тим, що у нас сміття не переробляють, а просто складують або спалюють. Якщо в Європі переробляється 95 % сміття, то у нас тільки близько 10%. Тому, природно, вся решта викидається на муніципальні звалища. В Україні на одну людину припадає 6500 тон сміття, а в Німеччині 162 т., це якщо порівняти, приблизно у 40 разів менше, ніж у нас»[3]. На сьогоднішній день проблему з утилізацією сміття ніяк не вдається вирішити у Львові.

За даними Державної служби статистики, Центральної географічної обсерваторії, Міністерства екології та природних ресурсів України можна виділити найбільш екологічно чисті, а також екологічно забруднені області України.

Згідно з таблицею 1 можна зробити висновок, що найбільш екологічно чисті області України: Чернівецька, Закарпатська, Волинська і Тернопільська. Назвати їх повітря, воду і землю повністю чистими не можна. Але у них немає і сотої частки тих проблем, які відчувають інші регіони України, особливо промислово розвинуті. Підприємства Чернівецької області виробляють менше всього небезпечних відходів в країні і викидають в атмосферу найменше шкідливих речовин.

У Закарпатській області краща екологія в Україні. Тут же найменше хворих на рак і найменше стічних вод потрапляє у річки.

У Луцьку, столиці Волині, є проблеми з чистотою повітря з-за великої кількості автомобілів. Але все одно Волинь — один з найчистіших регіонів України.

Жителі Тернопільської області живуть довше за всіх у країні — 73,4 року. В основному в атмосферу тут викидається метан, але не настільки шкідливий для здоров'я, як викиди в промислових областях Сходу.

Таблиця 1.

Екологічно чисті області України

	Чернівецька	Закарпатська	Волинська	Тернопільська
Викиди в атмосферу забруднювальних речовин (тис. т)	3,2	4,4	4,7	8,5
Скидання стічних вод (млн. куб. м)	42	32	44	32
Створення відходів 1-3 класу (тис. т)	0,1	2,5	0,6	11,1
Середньорічна доза радонового випромінювання (МЗв)	2,2	2,2	2,2	3,1

*Джерело: Державна служба статистики України [2]

Таблиця 2.

Екологічно-забруднені області України

	Дніпропетровська	Запорізька	Донецька	Київська	Черкаська
Викиди в атмосферу забруднювальних речовин (тис. т)	724	194	918	78,1	57,5
Скидання стічних вод (млн. куб. м)	751	955	846	680	124
Частка питної води, яка не відповідає стандарту (%)	1,6	0,24	0,28	0,03	0,03
Створення відходів 1-3 класу (тис. т)	54,3	19	119	16,8	0,7
Середньорічна доза радонового випромінювання (МЗв)	3,1	5,2	2,2	2,1	5,2

*Джерело: Державна служба статистики України [2]

З таблиці 2 видно, що більш забруднена екологія в Донецькій, Запорізькій і Дніпропетровській областях. У Донецькій області 3,5 тисячі підприємств, які забруднюють повітря (918 тис. т.). Вони викидають в атмосферу стільки ж шкідливих речовин, скільки підприємства всіх інших областей разом узяті, крім Дніпропетровської та Запорізької (724 та 194 тис. т.). Найбільше шкодять екології місцеві ТЕС і Маріупольські металургійні комбінати, які зливають в Азовське море забруднену воду. Запорізька область — лідер в Україні по забрудненню води (955 млн. куб. м.). У 2015 році у водойми області була скинута п'ята частина всіх стоків України. А концентрація шкідливих речовин у повітрі перевищує допустиму в 2,5 рази. Одна тільки Запорізька ТЕС викинула в повітря більше забруднюючих речовин, ніж всі підприємства Львівської області. (а Кам'янсько - Дніпропетровський та Запорізький райони забруднені радіоактивним цезієм і стронцієм). Дніпропетровська область — один з найбільших промислових центрів Європи. Тому і тривалість життя тут одна з найнижчих в Україні. Менше живуть тільки в Житомирській області, що забруднена радіацією.

За даними рис. 3, тривалість життя в Україні низька. За цим показником вона займає 122-е місце з 183 країн світу, випереджаючи деякі держави Середньої Азії і Африки. Тривалість життя в Україні – 71,6 р. Для порівняння, у Росії в середньому живуть до 70,8 років, а в Білорусі до 72,7 років. У Західній Європі життя триває приблизно 78-84 роки.

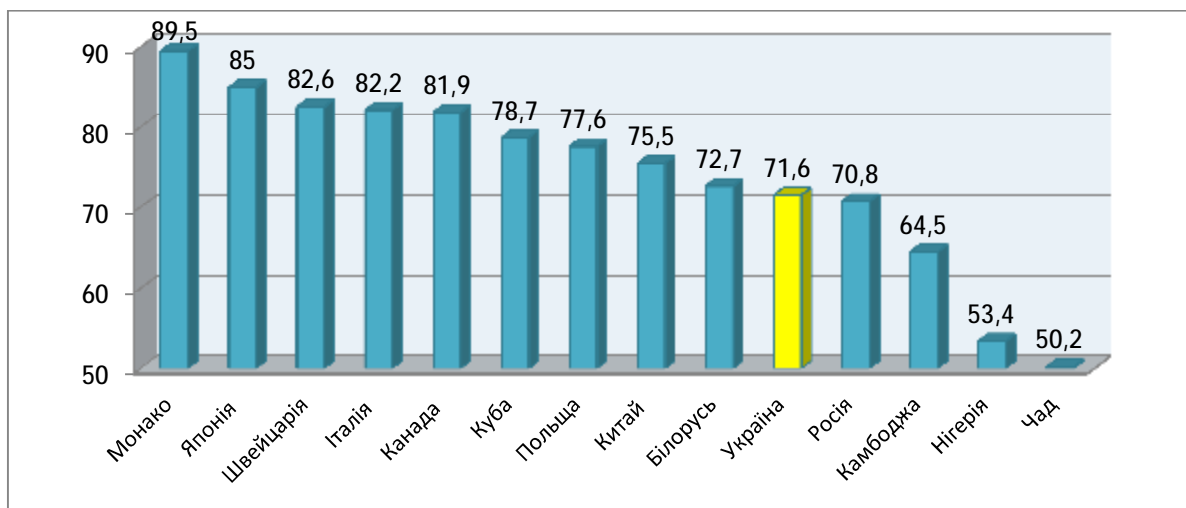

Рис.3. Середня тривалість життя у світі за 2016 р.

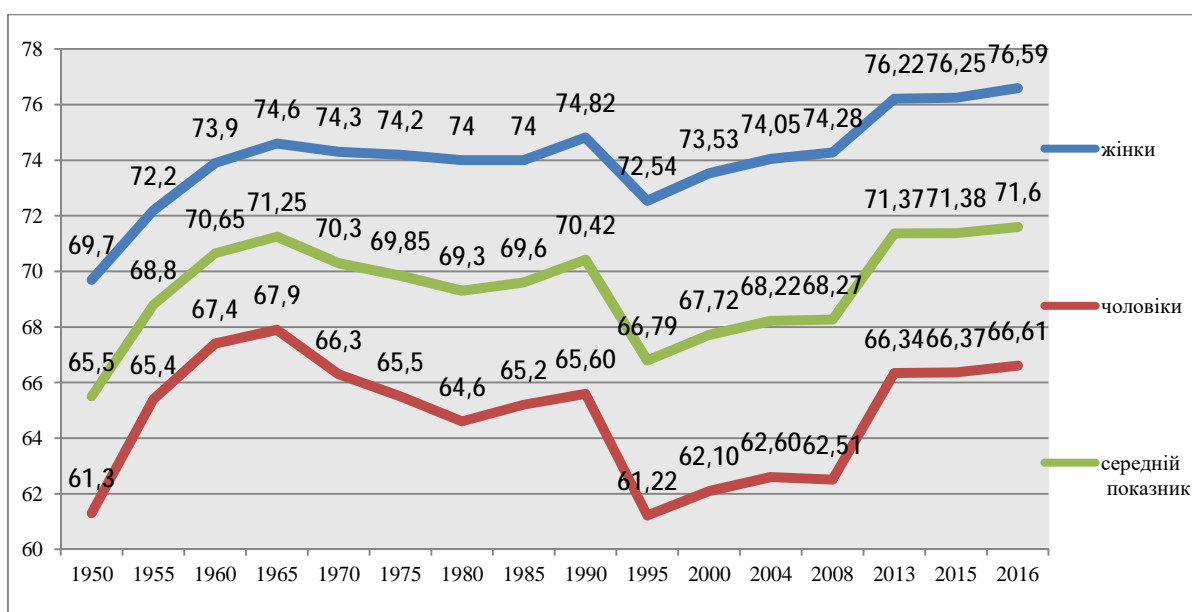

Рис.4. Тривалість життя в Україні 1950-2016 рр.

*Джерело: Державна служба статистики України [2]

Простежена середня тривалість життя в Україні (рис.4): 1950 р. – 65,5 р., 1995 р. – 66,8 р., а у 2016 р. – 71,6 р., а у світі найвища – 89,5 р. (Монако, 2016 р.). Таким чином, можна вважати, що екологічні проблеми є важливим і невід'ємним компонентом якості життя населення. Зроблено деякі рекомендації щодо покращення якості життя у сфері екології.

Відповідно до таблиці 3, зроблено висновок: якість навколишнього середовища істотно впливає на здоров'я населення. Забруднення призводить до різкого збільшення захворювань (органів дихання, онкологічних, серцево-судинних, ендокринної та кровотворної системи, уроджені аномалії).

Практично всі хімічні речовини і фізичні випромінювання в тій, чи іншій мірі надають шкідливий вплив здоров'ю людей, причому важливим тут є рівень їх присутності в навколишньому середовищі (концентрація речовини, доза отриманої радіації тощо)

Експерти ВООЗ встановили, що стан здоров'я людей залежить від стану довкілля на 18-20%, а залежність від рівня розвитку системи охорони здоров'я ставить лише 7-12%.

Таблиця 3.

Взаємозв'язок захворювань з несприятливими екологічними факторами

Види захворювань	Несприятливі фактори, пов'язані із забрудненням навколишнього природного середовища
Хронічні органів дихання	· забруднення атмосферного повітря;
Онкологічні	· іонізуючі випромінювання; · присутність канцерогенних речовин у воді, повітрі, продуктах харчування;
Серцево-судинні, нервової, кровотворної й ендокринної системи	· спільна дія факторів забрудненого навколишнього природного середовища; · радіація; · шум;
Хронічні шлунково-кишкового тракту	· погана якість питної води і їжі;
Кишкові інфекційні, гепатит	· присутність збудників захворювання в питній воді або їжі;
Уроджені аномалії	· спільна дія факторів забруднення навколишнього природного середовища й радіації.

*Джерело: Міністерство екології та природних ресурсів України [1].

Накопиченість промислових підприємств, високі рівні забруднення водних об'єктів, ґрунтів, механічного порушення земель, а також атмосферного повітря, території Придніпров'я і Донбасу вважають зоною екологічної кризи. У Донецькій та Дніпропетровській областях висока небезпека розвитку захворювань легень та епідемії різних видів.

Стан забруднення водних об'єктів є також дуже важливим компонентом стану забруднення довкілля. Підземні води України, зокрема артезіанські (Донбас, Придніпров'я), за якістю не відповідають нормативам на джерела водопостачання, що пов'язано і з природними умовами їх формування, а також і з антропогенним забрудненням і тому потребують очищення. Зі спалахом кишкових інфекцій пов'язано споживання питної води нестандартної якості. Загальний екологічний стан довкілля формується за рахунок забруднення природних сфер і в меншій мірі за рахунок техногенно-небезпечного забруднення довкілля. Стан захворюваності населення найбільш пов'язаний з виробництвом промислової продукції, забрудненням природних сфер, техногенних виробництв індустріальних гігантів.

Від кліматичних умов значною мірою залежать умови проживання, господарської діяльності і відпочинку людей, у зв'язку з цим є необхідність досліджувати особливості клімату, погодних умов, передбачати їх зміни та оцінювати роль у формуванні стану довкілля. Водночас, Україна багата на природно-кліматичні ресурси, що створює умови для потенційного підвищення якості життя населення.

Висновки.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити наступні висновки: головними екологічними проблемами в Україні є забруднення повітря, ґрунту, води, скорочення середньої тривалості життя. Забруднення екології відбувається стаціонарними та пересувними джерелами. Виявлено найбільш екологічно забруднені області України (Дніпропетровська, Запорізька, Донецька), а також найбільш екологічно чисті (Чернівецька, Закарпатська, Волинська). Стан і проблеми навколишнього середовища є невід'ємним компонентом якості життя та здоров'я населення. Досліджено, що на найбільш забруднених територіях наявна більша частка онкологічних і серцево-судинних захворювань та менша тривалість життя людей. Також можна зробити деякі пропозиції щодо покращення якості життя в Україні: у сфері екології (зробити екологію рентабельною, розробити і прийняти нові стандарти), у сфері природно-кліматичних умов: більш раціональне використання природних ресурсів, чого можна досягнути створенням спеціальної законодавчої бази.

Список використаних джерел:

1. Міністерство екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.menr.gov.ua/>
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. О. Панков: зарубіжний підхід до функціонального еколого-економічного оцінювання екосистем [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrpryroda.org/p/blog-page_5846.html
4. Розвиток заради порятунку. Шевчук В.Я., Черняк В.К., Ковальчук Т.Т., Педан М.П., Панков О.І та ін.. – К.: Геопринт, 2016 – 227с. – Режим доступу до ресурсу: <https://drive.google.com/file/d/0B8cWbMtimZymeG1rVHVsoERncm8/view>

References:

1. The Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine [electronic resource] - Access to the resource: <http://www.menr.gov.ua/>
2. State Statistics Service of Ukraine [electronic resource] - Access to the resource: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. A. Pankow: foreign approach to functional ecological and economic evaluation of ecosystems [electronic resource] - Access to the resource: http://www.ukrpryroda.org/p/blog-page_5846.html
4. Development for the sake. Shevchuk VJ, Chernyak VK Kovalchuk TT, Pedan MP, Pankowetal .. AI - K. : Neoprynt, 2016 -227s. - Access to the resource: <https://drive.google.com/file/d/0B8cWbMtimZymeG1rVHVsoERncm8/view>

Keywords: harmful substances; natural resources; the climatic conditions; waste; sources of pollution; water resources; the environment.

Ключові слова: шкідливі речовини; природні ресурси; кліматичні умови; відходи; джерела забруднення; водні ресурси; довкілля.

Ключевые слова: вредные вещества; природные ресурсы; климатические условия; отходы; источники загрязнения; водные ресурсы; окружающая среда.

Перевірено на плагіат системою: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/2938598>